

Sonya O. Rose¹ (2018). Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir? (What is Gender History?) (çev. Ferit Burak Aydar).

İstanbul: Can Yayınları. ss. 200. ISBN: 978-975-073-743-5

“Toplumsal cinsiyet farklı zaman ve mekânlarda değişen anlamlar barındırabilir mi?” ya da “Her dönemde her toplum erkek ve kadını var olduğuna inandıkları bedensel farklılıkları temelinde ayırt etmiş midir?” Sonya Orleans Rose’un kaleme aldığı *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir?* başlıklı kitabı bu sorulara cevap aramaktadır.

Kitapta, Neden Toplumsal Cinsiyet Tarihi?, Toplumsal Cinsiyet Tarihinde Bedenler ve Cinsellik, Toplumsal Cinsiyet ve Diğer Farklılık İlişkileri, Erkekler ve Erillik, Toplumsal Cinsiyet ve Tarihsel Bilgi, Dönüşlerin Değerlendirilmesi ve Yeni Doğrultular olmak üzere altı bölüme yer verilmektedir. Bölümlerin ardında notlar, ek okuma önerileri, Türkçe okuma önerileri ve dizin kısımları bulunmaktadır. Kitabın esas konusu toplumsal cinsiyet tarihçilerinin neler yaptıklarıdır. Bu alana dair yaklaşımları ve bu yaklaşımların gelişimleri anlatılmaktadır. Yazar kadın ve erkek olmanın bir anlam taşıdığı fikri ile yola çıkarak bu iki cinsiyette olmanın ne anlama geldiği üzerinde durmuştur. Amaç hem toplumsal cinsiyet kavramını ve tarihini açıklamak hem de tarihçilerin bu konuya yaklaşımlarını anlatmaktır. Bu kitap toplumsal cinsiyet kavramıyla henüz tanışmamış olanların ve tanışıklığı olmasına rağmen tarihsel sürecine dair bilgi edinmek isteyenlerin kaynağı olacaktır.

İlk bölümde, toplumsal cinsiyet kavramının bir tarihi (geçmiş) olduğu anlatılmıştır. Başka bir ifade ile tarihçilerin bulunduğu ortak bir noktadan söz edilmiştir: İnsanlar hayatlarını idame ettiren, içerisinde bulunduğu koşullar ve bu koşulları şekillendiren toplumlar zaman içerisinde değişkenlik gösterir. Bu değişiklikler çeşitli biçimlerde ve zamanlar da olabilmektedir. Bununla birlikte yaşanan dönüşümlerin gerçekleşme hızları da değişkenlik göstermektedir.

Toplum içerisinde kadın ve erkek olarak tanımlanmanın ne anlama geldiğinin bir özü ve geçmişi olduğunu savunan tarihçilerin ilgilendiği spesifik konular vardır ki; bunlar kadınlar ile erkekler arasındaki algılanan farklar, ilişki yapıları, kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyeti, varlıklar olarak kendi iç ilişkilerinin doğası bağlamında zaman içindeki değişiklikler ve toplumun geçmişteki belli bir dönemde sergilediği çeşitlilikler olarak sıralanabilmektedir. Tarihin nasıl toplumsal cinsiyetli kılındığı konusunda yoğunlaşırken toplumsal cinsiyet kavramının üzerinde durulması gerektiğini de savunmaktadırlar. Elbet bu kavramı kadınlar ile erkekler, eril ile dişil arasında var olduğu düşünülen farkları ve bunlar hakkındaki fikirleri belirtmek için kullanmaktadırlar. Fakat kavramın temel fikri farkların toplumsal olarak inşa edilmesidir.

20. yüzyılın son yıllarına gelmeden, kadın ve toplumsal cinsiyet araştırmalarının antropoloji, tarih ve sosyoloji dâhil olmak üzere farklı ve çeşitli disiplinlerle etkisi artıp güçlenmeden önce; erkekler ile kadınlar arasındaki farkların doğadan kaynaklandığı düşünölmekteydi. Dolayısı ile kadınlar ile erkekler arasındaki ilişkilerin hiyerarşik doğası sorgulanmıyordu. Doğal olduğu varsayımı araştırmacıların toplumsal cinsiyetin bir tarihi ya da tarihleri olduğunu ve tarih açasından önem arz ettiğini düşünmeye başladıkları noktayı filizlendirmektedir. Yani tarihsel koşulların oluşum aşamasını oluşturmaktadır. Esas kabul edilen toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin kadın tarihçiliği alanındaki araştırmalara ve tartışmalara yanıt olarak gelişmiş olmasidir.

1960'ların sonunda yüzünü göstermeye başlayan kadın tarihçiliği 1970'lerde tam anlamıyla gelişmiş ve toplumsal cinsiyet tarihinin hayati bir bileşeni olarak bugüne kadar varlığını sürdürmüştür. 20. yüzyıl öncesi yazılmış kadın tarihleri genellikle kraliçe ve azize gibi ünlü simaları konu almaktaydı. Bu gibi simaların dışında kalan kadınlara sıradan kadın gözüyle bakılmakta ve yaşamları çoğunlukla kayda alınmamaktaydı. Yazar bu duruma istisna olarak Britanya'dan Eileen Power, Alice Clark ve Ivy Pinchbeck ile ABD'den Julia Spruill ve Mary Beard'ın çalışmalarını örnek vermiştir. Bu çalışmalar kadın tarihçiliğinin filizleri niteliğini de taşımaktadır. Bu isimler dışında tarihçiler kadınların anne, eş, hizmetkâr işçi ve tüketici olarak faaliyetlerini tarihle alakasız şeyler olarak görmekteydiler. Kadınların tarihsel özne olarak göz ardı edilmesinin yeni kadın tarihçiliğinin gelişiminde erkenden fark edilmiş olan temel nedenlerden birini yazar, tarihçilerin tarihi neredeyse münhasıran siyaset ve iktisat alanıyla alakalı görmelerine ve bu alanlardaki faillerinde erkek olmasına bağlamaktadır. Özellikle emek tarihinde kadınların hem evdeki hem de tarla, atölye ve fabrikalardaki çalışmaları göz ardı edilmiştir. Bu noktada kadın tarihçileri, erkekler kadar kadınlarında emek mücadelelerinde ve toplumsal yardım faaliyetlerinde birer özne olarak yer aldıklarını, kadın emeğinin aileye ve genel olarak ekonomiye nasıl katkı sağladığını göstermiştir. Hatta hükümetlerin ve siyasal partilerin dışındaki yaşam alanlarını, ev içi şiddet veya beden işçiliği gibi konuları kapsayan özel hayatlar hakkında araştırmalar yaparak normalleştirilerek üzeri kapanan konulara farkındalık yaratarak ses getirmişlerdir.

İkinci bölümde toplumsal cinsiyet tarihinde bedenler ve cinsellik konuları üzerinde durulmuştur. Feminist araştırmacılar, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımını birkaç acaıdan sorunlu bulmaktadırlar. Özellikle bu iki kavramın halk arasında neredeyse eş anlamda dönüşümlü olarak kullanılmasını sorun olarak görmekteirler. Cinsiyet farklılığının doğal görölmesi, sabit ve değişmez algısını da beraberinde getirmektedir. Feminist araştırmacıların da karşısında durduğu konu tam olarak bu algıyı kapsamaktadır. Çünkü kadın ile erkek arasındaki

gerçek farkın üreme sürecinde bedenlerinin oynadığı rol olduğu görüşü bu iki kategori içinde çeşitlenmiş olan ve bu iki kategori dışında kalan bireylerin umursanmaması anlamını taşımaktadır.

Bölümde önemle yer verilen önemli bir paragraf Thomas Laquer'ün 18. yüzyıla gelmeden; Aydınlanma Çağı'ndan önce yaptığı incelemelerdir. Söz edilen döneme ait anatomik çizimleri ve tıp metinlerini inceleyerek kadın ve erkek bedenlerinin benzer görüldüğünü keşfetmiştir. Bilim ve felsefede tek cinsiyet modeli adı verilen bir benden anlayışı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kadınların erkeklerin düşük bir modeli olarak benimsenmesinden vazgeçilmesi, erkek ile kadının karşı cins oldukları görüşü 18. yüzyılda, cinsiyetin kavranma tarzına egemen olmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. Sonrasında Butler'ın ifadesine göre bizatihi bedenler, mükerrer bedensel edimler yoluyla toplumsal cinsiyetli hâle gelmiştir. Bu süreç performatiflik olarak adlandırılmaktadır (Rose, 2010, s. 39).

Üçüncü bölüm Toplumsal Cinsiyet ve Diğer Farklılık İlişkileri'dir. Toplumsal cinsiyetin kadınlar ile erkeklerin yaşamlarında nasıl işlev gösterdiğinin ve kadın erkek tanımlarının kültürler arasındaki farklar kadar hiyerarşik biçimde düzenlenmiş farklara dayandığının açık hâle getirildiği bir bölümdür. Toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin en önemli aracı olan bağlam üzerinde duran tarihçiler bu noktada temel bir soruya odaklanmışlardır: "*Sınıf veya ırk/etnisitenin de eşit olmayan iktidar ilişkileri yarattığı bağlamlarda toplumsal cinsiyet farklılığı nasıl inşa ediliyor ve anlaşılıyordu?*" (Rose, 2010, s. 58). Yazar bu sorunun cevaplanmasında kültürler arası ve belli bir toplum içindeki çeşitliliklerin sadece tanınması ile kalınmaması gerektiğini, kadınların kendi aralarındaki erkeklerin de kendi aralarındaki ilişkilerin iktidardaki karmaşık şekilde oluşmuş farklılıklardan etkilendiğinin de görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Toplumsal cinsiyetin farklı zaman ve mekânlarda nasıl yaşandığını incelemek ve inşasını sorgulamak için kavramın ilişkisel bağlamda anlaşılması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyeti sosyokültürel bir ilişki gözüyle görmek, toplumsal cinsiyet ile diğer sosyokültürel ilişkilerden onlarca arasındaki bağları yeni bir gözle görmek demektir (Rose, 2010, s. 59).

Dördüncü bölümde Erkekler ve Erillik anlatılmıştır. Erkeklik söz konusu olduğunda siyasal, toplumsal ve ekonomik faaliyetlerden hiç atlamamak koşuluyla detaylı anlatıma yer verilmektedir. Fakat toplumsal cinsiyet kavramı içerisine o kadar da dâhil edilmemektedir. "*Yani, tarih anlatılarındaki tarihsel aktörlerin toplumsal cinsiyetli varlıklar olduğu görülmemiştir.*" (Rose, 2010, s. 81)

Erkeklik konusunda, özellikle kabul görülen erkek kesiminin zaten toplumda var olduğu ve zaten var olması gerektiği algısından ötürü, ekstra bir araştırma veya soruşturmaya gerek duyulmayan bir dönemden geçildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat yazar

erkeksi ya da eril olmanın da bir tarihsel dönemi olduğunu, toplumsal bağlamlara göre değiştiğini ve kendine has kodlar taşıdığını ifade etmektedir. Bu noktada literatüre kazandırılan hegemonya kelimesi belirlemektedir. 1970'li yıllarda "erkeklik" artık toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Erkekliği kavramsallaştıran Connell, güç ve iktidar kavramlarını merkezi bir konuma taşıyarak erkekliği toplumdaki iktidar ilişkilerini pekiştiren bir yapı olarak değerlendirmiştir. Güç ve iktidar kavramlarından hareketle "hegemonik erkeklik" kavramını farklı erkeklikleri inceleyerek, farklı güçlere sahip erkek olma biçimlerini ortaya koymuştur (Laloğlu, 2018, s. 1).

Bu biçimlerden en geçerli olanı, içerisinde ataerkil tutumları barındıran hegemonik erkeklik biçimidir. Bu tutumda bir erkeğin erkek olarak kabul edilebilmesi için özellikle cinsel yönden tatmin olması gerekmektedir. Bir başka deyişle erillik sergileme fırsatı bulması gerekmektedir. Ancak bu şekilde birey hem bir erkek hem de bir asker sayılabilir. Erkeğin cinselliği ile devletin askeri kuvveti paralel biçimde önem arz etmektedir.

Beşinci bölüm Toplumsal Cinsiyet ve Tarihsel Bilgi'dir. Amerika'da ve Karayip Adalarında köleliğin gelişmesinde merkez konumda olan toplumsal cinsiyete başka olay ve örneklerle yaklaşmıştır. 16. - 17. yüzyıl başlarında Kuzey Amerika sınır bölgelerinde İngiliz yerleşimciler, Amerikan yerlileri ve Fransızların dâhil olduğu şiddete başvuru olan mücadeleler incelenmiştir.

Ann Little'a ait bir araştırmada çoğunlukla savaş hâlinde olan İngilizler, Fransızlar ve yerlilerde aynı biçimlenmiş toplumsal cinsiyet farklılığına odaklanılmıştır. Halklar farklı olsa da özellikle erkeklerin yaşadıkları toplum içindeki rollerinin çok benzer olduğu sonucuna varmıştır. *Birbirlerinin iktidarına ve otoritelerine meydan okurken toplumsal cinsiyetli retorikten faydalanmışlardır* (Rose, 2010, s. 110). Üzerinde yoğunlaşan meselenin sadece egemenlik ve dirlikler değil aynı zamanda erkeklik meselesi olduğu ifade edilmektedir. Yazara göre toplumsal cinsiyet farklılığı ve erkeklik ile kadınlığın temel özellikleri hakkındaki fikirler siyasal aktörlerin Britanya tahtı karşı isyanında kullandıkları imgeleri de şekillendirmiştir. Kadınlar kamusal ortamlarda temsil edilmediklerinden giderek daha fazla anne rolü ile bağdaştırılmıştır. Yazar özellikle Fransa'da kadınlarla ilgili olumsuz algıların yaygınlığından ve kadınların siyasal özne olarak görülmesinden söz etmektedir. Despot iktidar imgesi aşırı erkekleşmiş ve bu bağlamda özgürlük simgesi narin bir kadın olarak tasvir edilmiştir (Rose, 2010, s. 112). Najmabadi'ye göre de vatan sevgili ya da ana olarak, millet de erkek olarak tahayyül edilir. Bu bakışla millet vatanını yani erkekler kadını koşulsuz savunmalı ve korumalıdır (akt. Gür, 2017, s. 35).

Fransız Devrimi kadınların aleyhine mi oldu sorusuna yer veren yazar, cevabında bu devrim ile aile hukukunda, kadın ve çocuklara yarar sağlayan reformların gerçekleştirildiği ve ataerkilliğin reddedildiği konularına açıklık getirmiştir.

Son kısımda ise bilinen tarihin, tarihçinin onu inşa ettiği şekliyle biliniyor olmasından söz edilmiştir. Yazara göre eski tarihçiler kendilerini belli bir ölçüde geçmişin aktif üreticileri olarak görmüşlerdir fakat 20. yüzyıl sonunda tarihçilerin gerçekleştirdiği post modern dönüş, tarihsel bilgiye duyarlılığı artırmıştır. *Bilginin önemi daha da taktir edilir olmuştur* (Rose, 2010, s. 135)

Kathleen Canning, genel olarak feminist tarihin bu dönüş gelişiminde asli rol oynadığını ileri sürmektedir (akt. Rose, 2010, s. 136) 1970 ve 1980 yıllarında feminist araştırmacılar cinsel eşitsizliklerin biyolojiyle açıklanabileceğini reddetmiştir. Cinsel farklılıkların toplumsal olarak inşa edildiğini savunmuşlardır. Dilsel dönüşü gerçekleştiren feminist tarihçiler ilerlerken, toplumsal cinsiyet kavramının nasıl oluşturulduğu ve tarihsel süreçleri nasıl etkilediğine dair temel konuları odak alarak ilerlemiştir. Gerçekliği oluşturanın ve gerçekliği yansıtmaktan ziyade inşa edenin dil ve söylem olduğu kanısına varmıştır (Rose, 2010, s. 136).

Kaynakça

Gür, Murat, (2017) Türk Romanında Erkeklik ve Milliyetçilik. İstanbul: Kesit.

Laloğlu Pınar, (2018) Hegemonik Erkeklik ve Şiddet. Academia Sosyal Bilimler Dergisi. Özel Sayı: 393-397.

Safiye Tüvür

Yüksek Lisans Öğrencisi

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Yüksek Lisans Programı

G. Mağusa/KKTC

E-posta: tuvursafiye696@gmail.com

ORCID NO: 0009-0008-6334-3517

¹ Sonya O. Rose, 1935 yılında ABD'da doğmuştur. Lisans derecesini Antioch College'dan, sosyoloji alanında, yüksek lisans ve doktora derecesini ise Northwestern Üniversitesi'nden almıştır. 19. ve 20. yüzyıldaki sanayileşme süreci ve İkinci Dünya Savaşı sırasında kadınların rolü konularında araştırmalar yapmış bir tarihçidir. Yayımlanan diğer kitapları: Limited Livelihoods: Gender and Class in Nineteenth-Century England (Kısıtlı Geçimler: 19. yüzyıl İngiltere'sinde Toplumsal Cinsiyet ve Sınıf), Which People's War?: National Identity and Citizenship in Britain, 1939-1945 (Hangi Halkların Savaşı?: Britanya'da Ulusal Kimlik ve Yurttaşlık, 1939-1945) şeklinde sıralanabilir (Can Sanat Yayınları, 2010).